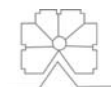

لِسْمِ اللَّهِ الْمَلِكِ الْقَدِيمِ

بخشی از کتیبه برج لاجیم

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده هنر و معماری، گروه ارتباط تصویری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (MA)
گرایش: ارتباط تصویری

عنوان :

بررسی نمادها و نشانه‌های خطه مازندران

استاد راهنما:

آقای مصطفی اوجی‌پور

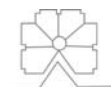
استاد مشاور:

دکتر مریم لاری

پژوهشگر:

حمیده مولائی فروهر

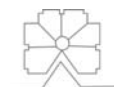
زمستان 1390

تقديم به پشتيبانان حقيقي بودنم

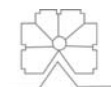
پدرم و مادرم

که همواره باورم داشته اند

در وجود هر کس
رازی بزرگ نهان است
داستانی، راهی، بی‌راهه‌ای
طرح افکندن این راز
راز من و راز تو
راز زندگی
پاداش تلاشی پر حاصل است

مارگوت بیکل
احمد شاملو

سپاس خدای را عزوجل که طاعتش موجب قرب است و به شکر
اندرش مزید نعمت

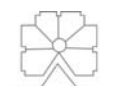
با سپاس و قدردانی فراوان از

اساتید محترم آقای اوجی‌پور و خانم دکتر لاری که چراغ
راهم در مسیر این پژوهش بودند
استاد رخشان که در ورود به مقطع کارشناسی ارشد مشوقم
بودند

با تشکر فراوان از

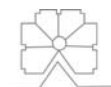
آقای ماهفروزی مدرس باستان شناسی در دانشکده‌های
استان مازندران و گرگان و همچنین باستان شناس و
کارمند اداره میراث فرهنگی کل استان مازندران
خانم امیرآقایی کارشناس فرهنگی اداره میراث فرهنگی
کل استان مازندران
خانم سعیده حسینی کارمند اداره میراث فرهنگی کل
استان مازندران
خانم دشتستانی مسئول کتابخانه ی اداره میراث فرهنگی
کل استان مازندران
و سایر کارمندان و کارشناسان محترم اداره میراث
فرهنگی کل استان مازندران که خالصانه در این مسیر
پذیرایم بودند .

با سپاس فراوان از پدر و مادرم و خواهر عزیزم سعیده
و دوست همیشه همراهم رکسانا که یاریم دادند.
بی‌تردید این پژوهش بدون همیاری این بزرگواران به
نتیجه مطلوب نمی‌رسید.

فصل اول : کلیات طرح

1	بیان مسئله تحقیق	1
2	هدفهای تحقیق	1
3	اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن	1
4	سئوالات و فرضیه های تحقیق	1
5	چهارچوب نظری تحقیق	1
6	روش تحقیق	1
7	پیشینه پژوهش	1
8	روش گرد آوری اطلاعات	1
9	منابع پژوهش	1
10	واژه های کلیدی	1
فصل دوم : مازندران درطول دوران		
9	مقدمه	
11	جغرافیای تاریخی و انسانی مازندران و تاریخ مازندران	2
12	واژه مازندران و مازندران در شاهنامه	2
13	مازندران در شمال تهران	2
15	1-3-2-1 همیشه یا خرابه شهر	
18	فصل سوم : سابقه فرهنگی و هنری مازندران	
1	مازندران در دوران پیش از تاریخ تا دوره اسلامی	3
19		
20	1-1-3 هنر فلزکاری کلاردشت	
21	2-1-3 گنجینه استرآباد	
22	3-1-3 معماری در شاه تپه (گوهرتپه)	
	4-1-3 سفالینه های یافت شده در شاه تپه (گوهرتپه)	
23		
23	5-1-3 مهرهای شاه تپه (گوهرتپه)	
24	2-3 مازندران در دوران اسلامی	
24	1-2-3 تزئینات معماری	
	1-1-2-3 تزئینات معماری در برخی امامزاده ها	
25		
	2-1-2-3 نقشمایه های مربوط به برخی از امامزادگان در ساری	
27		
	2-1-2-3 مختصری در مورد سقالاتارها و خصوصیات تزئینی آنها	
28		
31	2-2-3 گورستان سفیدچاه	
	1-2-2-3 بررسی نقوش سنگ مزارهای گورستان سفید چاه	
35		
38	3-2-3 سگه های تبرستانی	
39	1-3-2-3 مشخصات سگه های تبرستانی	
40	2-3-2-3 سگه های عرب تبرستانی	
41	4-2-3 صنایع دستی مازندران	
44	1-4-2-3 فرش کلاردشت	
46	1-1-4-2-3 نقوش فرش کلاردشت	
49	2-4-2-3 لاک تراشی	

----- 1-2-4-2-3 نقوش بکار رفته در لاک تراشی -----

50--

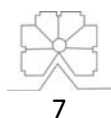
فصل 4: آنالیز و کاربرد نمادها و نشانه‌های خطه مازندران در آثار هنرمندان تجسمی---

92----

نتیجه ----- 117-----

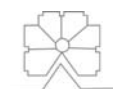
منابع و مآخذ ----- 119 پروژه

عملی ----- 122-----

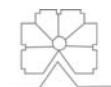

نقشه 1-2	محدوده تبرستان در نقشه تبرستان	53
نقشه 2-2	محل جایگیری مازندران شرق و غرب در شاهنامه	53
نقشه 1-3	محل جایگیری گوهر تپه (شاه تپه)	54
نمودار 1-3	حکام مازندران	54

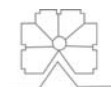
55	جام زرین کلاردشت با صلیب شکسته آریایی- موزه ایران باستان	1-3 تصویر
	مکشوفه در کلاردشت مازندران- نیمه نخست هزاره اول ق.م	
56	خنجر زرین- موزه ایران باستان	2-3 تصویر
	مکشوفه در کلاردشت مازندران- نیمه نخست هزاره اول ق.م	
56	کاسه سیمین- موزه ایران باستان- دروه ساسانی- کلاردشت	3-3 تصویر
	بشقاب سیمین(اردشیر دوم) - موزه ایران باستان - دوره ساسانی- ساری	4-3 تصویر
		57
	ظرف طلاکوب، نقره کوب - موزه ایران باستان - دوره ساسانی- مازندران	5-3 تصویر
		57
	ظرف طلاکوب، نقره کوب - موزه ایران باستان - دوره ساسانی- مازندران	6-3 تصویر
		58
	جای دعا- موزه ایران باستان- قرن 8 ق.م- مازندران	7-3 تصویر
		58
	پیکرک سفالی- موزه ایران باستان- 1000 سال پیش از میلاد- نور	8-3 تصویر
		59
59	ریتون سفالی- موزه ایران باستان- 1000 سال پیش از میلاد- کلاردشت	9-3 تصویر
60	ظرف سفالی به شکل چکمه- موزه ایران باستان- 1000 سال ق.م، نور	10-3 تصویر
	ظرف سفالی با آبریز منقاری	11-3 تصویر
60		
61	کاسه سفالی با نقش داغدار	12-3 تصویر
61	کاسه سفالی (شیرمک) با نقش داغدار	13-3 تصویر
61	ظرف سفالی- گوهرتپه	14-3 تصویر
61	عودسوز سفالی- گوهرتپه	15-3 تصویر
62	پیکرک سفالی گاو- گوهرتپه	16-3 تصویر
62	پیکرک سفالی گاو- گوهرتپه	17-3 تصویر
62	پیکرک سفالی اسب- گوهرتپه	18-3 تصویر
63	پیکرک سفالی- گوهرتپه	19-3 تصویر
63	پیکرک سفالی- گوهرتپه	20-3 تصویر
63	مهر استامپی سنگی- گوهرتپه	21-3 تصویر
63	مهر استامپی و نقش مهر- گوهرتپه	22-3 تصویر
64	مهره تزئینی- گوهرتپه	23-3 تصویر
64	امامزاده قاسم آمل	24-3 تصویر
64	امامزاده زین العابدین ساری	25-3 تصویر
64	امامزاده یحیی ساری	26-3 تصویر
64	امامزاده عباس ساری	27-3 تصویر
65	تکیه کردکلا - بابلسر	28-3 تصویر
65	صندوق گور، منبت کاری ، بتاريخ 887 هجری	29-3 تصویر
65	تکیه مقری کلا- بابل	30-3 تصویر
66	قابیندی و نگار اصلی - بقعه‌ی سید محمد- رامسر	31-3 تصویر
66	نقشمایه سنگ قدیمی در یونجه باغ تویر	32-3 تصویر
	نقشمایه- امامزاده اسماعیل بن موسی الکاظم علیه السلام در آمل کوهستان	33-3 تصویر
		66
	نقشمایه- امامزاده موسی بن عون بن موسی الکاظم- نور	34-3 تصویر
66		
67	نقشمایه - امام زاده سید زکریا- نور	35-3 تصویر
	نقشمایه در- امامزادگان عبدالمناف و عبدالمطلب نور	36-3 تصویر
		67
	نقشمایه صندوق بقعه- امامزادگان عبدالمناف و عبدالمطلب نور	37-3 تصویر
		67
68	نقشمایه‌های بنای آرامگاهی امامزاده یحیی- ساری	38-3 تصویر
69	نقشمایه‌های بنای آرامگاهی امامزاده زین العابدین- ساری	39-3 تصویر
70	نقشمایه‌های بنای آرامگاهی امامزاده عباس- ساری	40-3 تصویر
71	نقشمایه‌های بنای آرامگاهی امامزادگان سلطان حسین و سلطان محمد- ساری	41-3 تصویر
65	منبتکاری یا کنده‌کاری- سقاتالار کرد کلا- بابلسر	42-3 تصویر
66	ابزار نما روی چوب - سقاتالار	43-3 تصویر
66	نقاشی و خوشنویسی: در بناهای مذهبی(سقانفار)	44-3 تصویر

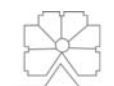
- تصویر 3-45 نمونه‌هایی از عناصر تزئینی در ستون‌های سقالاتار کیجاتکیه -----
73
- تصویر 3-46 گل ارکیده در نقاشیهای سقالاتارها ----- 74
تصویر 3-47 نارنج در نقاشیهای سقالاتارها ----- 74
تصویر 3-48 گل زنبق در نقاشیهای سقالاتارها ----- 74
تصویر 3-49 تیرنگ در نقاشیهای سقالاتارها ----- 74
تصویر 3-50 طوطی در در نقاشیهای سقالاتارها ----- 74
تصویر 3-51 خروس در نقاشیهای سقالاتارها ----- 74
تصویر 3-52 گورستان سفیدچاه ----- 75
تصویر 3-53 لوح ایستاده - سنگ قبر محرابی-سفیدچاه ----- 75
تصویر 3-54 بخشی از صندوق چوبی- 885 ه.ق - گورستان سفیدچاه ----- 76
تصویر 3-55 بخشی از صندوق چوبی- نقشمایه بخشی از صندوق چوبی 885 ه.ق ----- 76
تصویر 3-56 سنگ قبر صندوقی- قرن 9 ه.ق - گورستان سفیدچاه ----- 77
تصویر 3-57 سنگ قبر - قرن 11 ه.ق - کاربرد نقشمایه‌های آینه و ترازو- سفیدچاه -----
77-
- تصویر 3-58 سنگ قبر - قرن 13 ه.ق - گورستان سفیدچاه ----- 78
تصویر 3-59 سنگ قبر - اوایل قرن 14 ه.ق - گورستان سفیدچاه ----- 78
تصویر 3-60 سنگ قبر - کاربرد نقشمایه‌های گردونه مهر، خورشید و آینه- سفیدچاه -----
79-
- تصویر 3-61 سنگ قبر - کاربرد نقشمایه سرو - گورستان سفیدچاه ----- 79
تصویر 3-62 سنگ قبر - کاربرد نقشمایه‌های کبوتر، سرو، شانه- قرن 14، سفیدچاه -----
80-
- تصویر 3-63 سنگ قبر - کاربرد نقشمایه‌های گردونه مهر- قرن 11- گورستان سفیدچاه -
80
- تصویر 3-64 نمونه‌ای از سکه‌های تبرستان ----- 81
تصویر 3-66 نمونه‌ای از سکه‌های عرب تبرستان ----- 81
تصویر 3-66 نوشته رو و پشت سکه عرب تبرستان ----- 81
تصویر 3-67 چادربافی و برخی از نقشمایه‌های چادرباف ----- 82
تصویر 3-69 جاجیم‌بافی و برخی از نقشمایه‌های جاجیم ----- 82
تصویر 3-69 مصنوعات علفی (حصیر) ----- 83 تصویر
70-3 مصنوعات چوبی- لاک ----- 83
- تصویر 3-71 مصنوعات چوبی- کلیز ----- 83
تصویر 3-72 مصنوعات چوبی- جوله ----- 83
تصویر 3-73 مصنوعات چوبی ----- 84
تصویر 3-74 قدح، نقش‌کنده و رنگین، قرن 5 و 6 ه.ق- آمل - مجموعه جان- ا - چمبرلین 84
تصویر 3-75 کاسه کوچک با لعاب و رنگین- آمل- موزه ایران باستان ----- 85
تصویر 3-76 نمذ ----- 85
تصویر 3-77 فرش کلاردشت ----- 85
تصویر 3-78 گل کرگچنگ ----- 86
تصویر 3-79 گل پیچانگ ----- 86
تصویر 3-80 گل چهار وازه ----- 86
تصویر 3-81 گل پروانه ----- 86
تصویر 3-82 گل پتوگل ----- 86
تصویر 3-83 گل هشت گوشه ----- 86
تصویر 3-84 گل قندان (لاری) ----- 87
تصویر 3-85 گل شانه میک ----- 87
تصویر 3-86 گل شانه میک ----- 87
تصویر 3-87 گل پیاله ----- 87
تصویر 3-88 شیرین گل ----- 87
تصویر 3-89 گل پایه مثلثی ----- 87
تصویر 3-90 گل شانه میک دو سر جفت برگی ----- 88
تصویر 3-91 مثلث دنباله دار ----- 88
تصویر 3-92 طرح بز شاخدار ----- 88
تصویر 3-93 طرح بز شاخدار ----- 88
تصویر 3-94 طرح بز ----- 88
تصویر 3-95 طرح کریم خانه پله پله ----- 88
تصویر 3-96 نقشمایه‌هایی از قالی‌های شمال ایران 13 ه ق ----- 89

- 90-----**تصویر 3-97** مراحل تهیه لاک و جوله از چوب یک تکه
- 91-----**تصویر 3-98** جوله نقش
- 91-----**تصویر 3-99** نقش کمربندی
- 91-----**تصویر 3-100** نقش قطاری
- 91-----**تصویر 3-101** نقش کلاه یراقی
- 91-----**تصویر 3-102** نقش مارپیچ
- 106-----**تصویر 4-1** حضور مرغ در نقشمایه های سنگ قبرهای سفیدچاه
- 107-----**تصویر 4-2** حضور نقشمایه های چادرشب در پوستر
- تصویر 4-3** کاربرد نقوش ایجاد شده در پنجره های معرق سقالاتار کرد کلا در پوستر
108
- تصویر 4-4** پوستر نهمین دوسالانه طراحی گرافیک ایران- پیام گلچین
109
- 109-----**تصویر 4-5** پوستر فیلم سه زن- ابراهیم حقیقی
- 110-----**تصویر 4-6** کاربرد حاشیه نمد در پوستر
- 111-----**تصویر 4-7** حضور نقوش فرش کلاردشت در پوستر
- 112-----**تصویر 4-8** حضور نقوش آجرچینی ، نقشمایه چادرشب در پوستر
- 113-----**تصویر 4-9** حضور پیکرک سفالی اسب-گوهرتپه در نشان سایت باستانی گوهرتپه
- 113-----**تصویر 4-10** حضور نقشمایه های چادرشب در نشان آتلیه عکاسی سوژه
- 113-----**تصویر 4-11** نشانه شرکت سرمایه گذاری متن- براساس گردونه مهر
- 113-----**تصویر 4-12** نشانه مهندسین مشاور رصد ایران- براساس گردونه مهر
- تصویر 4-13** نشانه دانشگاه بین المللی چابهار- براساس گردونه مهر
113
- 114-----**تصویر 4-14** کاربرد نقوش هندسی موجود بر صنایع چوبی و سفالینه ها در پوستر
- 115-----**تصویر 4-15** کاربرد نقشمایه ی سرو در پوستر و آرم

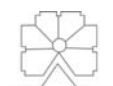

94	آنالیز نقوش لاکتراشی و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-1
95	آنالیز نقوش قالی کلاردشت و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-2
96	آنالیز نقوش قالی کلاردشت و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-3
97	آنالیز نقوش قالی کلاردشت و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-4
98	آنالیز نقوش قالی کلاردشت و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-4
99	آنالیز نقوش قالی کلاردشت و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-6
100	آنالیز نقوش سنگ قبرهای سفیدچاه و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-7
101	آنالیز نقوش سنگ قبرهای سفیدچاه و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-8
102	آنالیز نقوش سنگ قبرهای سفیدچاه و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-9
103	آنالیز نقوش سنگ قبرهای سفیدچاه و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-10
104	آنالیز نقوش سنگ قبرهای سفیدچاه و کاربرد محراب در گرافیک امروز	جدول 4-11
105	آنالیز نقوش سنگ قبرهای سفیدچاه و کاربرد در گرافیک امروز	جدول 4-12

فصل 1

کلیات طرح

1-1 بیان مساله تحقیق : (حد اقل ده سطر و شامل پرسش اصلی تحقیق)

مازندران در طول دوران به کدام بخشهای ایران گفته می شد؟

تا پیش از شکل گیری یک دولت متمرکز در سراسر ایران ، شمال ایران توسط کدام دولتها اداره می شد؟

این دولتها توسط چه اقوامی شکل گرفته می شد؟

این دولتها و اقوام به کدام هنرها شهره بودند؟ و ابنیه و ظروفی که خاص این منطقه است کدامند؟

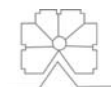
در طول دوران کدام یک از روستاهای این خطه از لحاظ صنایع دستی، بیش از سایر روستاها شهرت تاریخی یافته اند؟

نمادها و نشانه های موجود در فرهنگ مازندران معمولا در کدام دست ساخته های بومی منطقه نمود داشته است؟

نقوش بکار رفته توسط هنرمند منطقه شمالی ایران بر روی ظروف و ابنیه و.. چه کاربردی داشته است؟

تشابهات هنری موجود در میان مناطق شمالی ایران (مناطق همجوار با دریای مازندران و بلندی های البرز) و سرزمینهای مجاور آن در گذشته کدامند؟

نقوش یافت شده تا چه حد در گرافیک منطقه مازندران و همچنین ایران کاربرد داشته است؟

چگونه می توان از نقوش یافت شده در ابنیه و ظروف آن منطقه در گرافیک امروز ایران بهره جست؟

2-1 هدفهای تحقیق :

دسترسی به نمادها و نقوشی که خاص مناطق شمال ایران و همچنین تجزیه و تحلیل نقوش و شناسایی کاربری جدید آنها در جهت ارتباطات بصری ، و همچنین تدوین یک متن منسجم در مورد نقوش و نمادهای خاص این منطقه از جمله اهداف این پژوهش می باشد.

3-1 اهمیت موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن :

در جریان شناسایی هویت ایرانی در مجموعه آثار تجسمی، در تلاطم مدرنیسم و پست مدرنیسم مطالعه و بررسی نمادها و نشانه‌ها در فرهنگ ایرانی حائز اهمیت است؛ و خطه مازندران در طول دوران گنجینه عظیمی از فرهنگ ایرانی را در خود داشته است، که با بازنمایی و تجزیه و تحلیل نمادها و نشانه‌ها و نقوش موجود بر ابنیه و ظروف و مسکوکات و سایر دست ساخته‌های منطقه می‌توان با بینشی عمیق‌تر در کاربرد آن بهره جست.

امید است تجلی و نمود این نشانه‌ها که ریشه در فرهنگ و باور ایرانی دارد ، بیش از پیش در زمینه هنرهای تجسمی، باعث رونق در اصالت و هویت گردد.

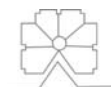
4-1 سوالات و فرضیه‌های تحقیق

آیا نمادها و نشانه‌ها بر دست ساخته های این خطه صرفا جنبه تزئینی داشته است؟

آیا می توان تغییرات محسوسی را در نمادها و نشانه های این خطه در طول دوران باز شناخت؟

آیا شباهتهایی میان نماد و نشانه‌های موجود در این سرزمین (که همجوار با دریا و بلندی‌های البرز است) و سرزمینهای همجوار آن وجود دارد؟

آیا این نمادها و نشانه‌ها در سازمانها و ادارات منطقه راه یافته‌اند؟

آیا از نمادها و نشانه‌های یافت شده می‌توان در گرافیک امروز بهره جست؟

آیا امروزه علاوه بر جنبه‌های تزئینی، می‌توان کاربری جدیدی برای نمادها و نشانه‌های این منطقه پیشنهاد کرد؟

5-1 چهارچوب نظری تحقیق :

این پژوهش بر آن است که در 4 فصل به موارد زیر پردازد:

1. خطه مازندران در طول دوران که در این بخش به طور مختصر به تاریخچه این خطه خواهیم پرداخت.

2. بررسی سوابق هنری خطه مازندران که از دو جهت به آن می‌پردازم:

1 - بررسی مناطق تاریخی منطقه، مانند غار هوتو، کمر بند ...

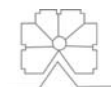
2 - بررسی صنایع دستی منطقه

3. شناسایی نمادها و نشانه‌ها (و در صورت امکان اینکه آیا می‌توان آنها را به اعتقاد و باور یا افسانه و اسطوره‌ای خاص ارجاع داد؟) که در این فصل علاوه بر شناسایی، به آنالیز نمادها و نشانه‌ها به عنوان بخشی از فعالیت عملی این پژوهش خواهیم پرداخت.

4. کاربرد نمادها و نشانه‌های خطه مازندران در آثار هنرمندان تجسمی نتیجه گیری

گزارش کار عملی

بدیهی است که این چهارچوب در طول تحقیق ممکن است دچار تغییر گردد ولی این تغییرات همراستا با محتوا و اصل موضوع خواهد بود .

6-1 روش تحقیق:

در راستای رسیدن به پاسخ‌های این پژوهش که جنبه تاریخی دارد، روش تحقیق به صورت توصیفی و تحلیلی خواهد بود، (استفاده از اسناد مکتوب و علمی و اسناد موزه‌ای همچنین تحقیق میدانی).

7-1 پیشینه پژوهش:

در نمادها و نقوش ایرانی رسالاتی موجود است که برخی از آنها که بعنوان پیشینه این پژوهش محسوب می‌شوند به شرح زیر است:

شهرزاد اصیل، نمادها ی آیینی دوره ساسانی، کارشناسی ارشد باستان شناسی، دانشگاه تهران، 1378

روا الهیاری، بررسی نقوش سمبولیک پرندگان دوره ساسانی، ارتباط تصویری، دانشکده هنر و معماری، تهران مرکز

پریناز زردشتی، بررسی تطبیقی جامهای زرین حسنلو، مارلیک و کلاردشت (با تکیه بر تمدنها، باورها، نمادها، اسطوره ها)، پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، تهران مرکز، 1386

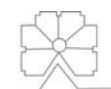
هدایت الله سالاری، بررسی نقوش تصویری تپه حسنلو، کارشناسی، ارتباط تصویری، دانشگاه هنر، 75-1374

علی اکبر وحدتی، پژوهشی در جلوه های آیینی تصویرها، طرح ها، نقوشها و پیکرک های مارلیک، کارشناسی ارشد باستان شناسی، دانشگاه تهران، 1384

8-1 روش گرد آوری اطلاعات:

مطالعه اسناد مکتوب و اشیای یافت شده و موجود در موزه ها و... و همچنین تحقیق میدانی و تطبیق اطلاعات و تعامل اطلاعات گردآوری شده در منابع و پیشینه تحقیق

9-1 منابع پژوهش:

علاوه بر اسناد مربوط به پیشینه پژوهش مطالعه کتابهایی چون :

تاریخ مازندران ، اسمعیل مهجوری

تاریخ طبری، محمدرضا حبیبی کولایی

مازندران و شاهنامه ، صادق کیا ، 1353 خورشیدی

، پوپ، آرتور اپهام، هنر ایران در گذشته و آینده ،
مدرسه عالی خدمات جهانگردی، 1355

خلاصه مقالات همایش بین‌المللی باستان‌شناسی ایران:
حوزه‌ی شمال و شمال شرق/ سازمان میراث فرهنگی و
گردشگری، 1384

همایش چشم انداز باستان‌شناسی شمال کشور در دهه آینده
(۱۳۸۹ : نوسهر) ، دانشگاه مارلیک نوشهر

نشان رازآمیز، نصرت‌الله بختورتاش ، انتشارات فروهر،
1380

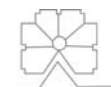
قوم های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران ، انتشارات
طهوری ، 1386

بهمن فیروزمندی‌شیره‌جینی ، باستان‌شناسی و هنر آسیای
صغیر، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی
دانشگاهها (سمت) ، 1388

مهناز شایسته‌فر ، شناخت فرهنگ آسیای صغیر: گذر از
باستان‌شناسی و هنر ، کتاب‌ماه (هنر) ، ش ۱۳۶ ، 1388

ج‌هال ، ترجمه از رقیه بهزادی، فرهنگ‌نگاره ای
نمادها در هنر شرق و غرب ، انتشارات فرهنگ معاصر،
1380

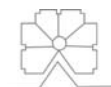
جلال ستاری ، رمزهای زنده جان ، نشر مرکز 1372

بدیهی است که در طول تحقیق منابع بیشتری را مورد مطالعه قرار خواهیم داد که به فهرست منابع اضافه می گردند.

10-1 واژه های کلیدی:

نماد، نشانه ، نقشمایه، صنایع دستی مازندران، نقشمایه های تبرستان

فصل دوم :

مازندان در طول دوران

